

MĀKSLU TERAPIJA MŪŽIZGLĪTĪBĀ – IESPĒJAS UN RISINĀJUMI

Arts Therapies in Lifelong Learning – Opportunities and Solutions

Dace Stieģele

Liepāja University, Latvia

Mirdza Paipare

Liepāja University, Latvia

Abstract. *Observing lifelong learning programs in Latvia, there is a tendency to develop study courses that ensure the acquisition of new professional knowledge and skills, as well as their development, but a very minor section of courses and programs is devoted to the personality, resources, needs and acquisition of broad skills involved in adult education. In professional and scientific literature there is no reflection of the research conducted so far in Latvia on the use of arts therapies in maintaining the quality of life of adults in the context of lifelong learning.*

Purpose of the article: to research education as one of the indicators of quality of life in Europe and Latvia and differences and similarities in andragogy and arts therapies in order to get an idea of the possibilities of using arts therapies in lifelong learning.

Method: content analysis of pedagogical and psychological literature, scientific articles, data of Eurostat population quality of life surveys, as well as official EU and Republic of Latvia guidelines on quality of life and lifelong learning issues.

Results: the professional and personal competencies of an adult educator and an art therapist are highly demanding and have a number of common features. An adult educator and an art therapist have similar professional tasks - to see the needs of those involved in adult education and arts therapies, to support individual self-development, to encourage personality development, thus improving the quality of life. For each specialisation of arts therapies (music, dance and movement, drama and visual plastic) a specific application can be made according to target groups, educational stage and programs, as well as areas of needs.

Keywords: *adult educator, andragogy, arts therapies, art therapist, broad skills, lifelong learning.*

Ievads

Introduction

Kā liecina 2017. gadā apkopotie Eurostat dati, – vienai trešdaļai (31%) Eiropas Savienības iedzīvotāju vecumā no 25 – 64 gadiem ir augstākais izglītības līmenis. Latvijā šie rādītāji ir vērojami nedaudz augstāki – 33,9 % (Eurostat, 2019c). Vēršot uzmanību uz izglītību dzīves kvalitātes kontekstā, tiek

uzsvērts, ka uz zināšanām balstītās ekonomikās izglītība ir ekonomiskās izaugsmes pamatā. Kā līdzeklis zināšanu nodošanai nākošajām paaudzēm izglītība tiek minēta kā civilizācijas pamats, un tiek uzsvērtā tās būtiskā ietekme uz indivīdu dzīves kvalitāti. Bez tam tiek norādīts, ka prasmju un kompetenču trūkums ierobežo piekļuvi darba tirgum un ekonomisko labklājību, palielina sociālās atstumtības un nabadzības risku un var kavēt pilnīgu pilsonisko un politisko līdzdalību. Vērā ņemams ir secinājums, ka izglītība veicina cilvēku izpratni par pasauli, kurā viņi dzīvo, un līdz ar to izpratni par spēju to ietekmēt (Eurostat, 2019a).

Viens no Eurostat Dzīves kvalitātes mērījumu indikatoriem ir izglītība, kurš ietver sevī jautājumu arī par iesaisti mūžizglītības aktivitātēs un uzsver šādas iesaistes nozīmīgumu mainīgajā sabiedrībā un darba tirgū (Eurostat, 2019d).

Kaut arī pieaugušo izglītībai veltītajā literatūrā un pieaugušo izglītības organizāciju un apvienību Latvijā nostādnēs tiek aktualizēti jautājumi par plaša rakstura prasmju apguves un indivīdu personības vispusējas pilnveides nozīmi mūžizglītībā (Lieģeniece, 2002), tomēr, aplūkojot mūžizglītības programmas Latvijā, ir novērojams, ka tās galvenokārt sastāv no mācību kursiem, kas nodrošina jaunu profesionālo zināšanu un prasmju apguvi, kā arī to pilnveidi, taču pavisam neliela vai nebūtiska programmu sadaļa tiek veltīta pieaugušo izglītībā iesaistīto personībai, tās īpatnībām, resursiem, vajadzībām un plaša rakstura prasmju apguvei. Bieži šādas sadaļas programmās iztrūkst pilnībā.

Profesionālajā un zinātniskajā literatūrā nav atrodams Latvijā līdz šim veiktu pētījumu par mākslas terapijas pielietojuma pieaugušo dzīves kvalitātes saglabāšanā mūžizglītībā atspoguļojums.

Raksta mērķis ir pētīt izglītību kā vienu no dzīves kvalitātes mērījumu rādītājiem Eiropā un Latvijā un atšķirīgo un kopīgo andragoģijā un mākslu terapijā, lai rastu priekšstatu par mākslu terapijas pielietojuma mūžizglītībā iespējām.

Sākotnējā pētījumā ir veikta M.S. Noula (Knowles, 1973, 1980), D.A. Kolba (Kolb, 1984), S.D. Brukfilda (Brookfield, 1986), T. Koķes (1999), D. Lieģenieces (2002), K. Mārtinsones (2011) u.c autoru darbu, Eurostat iedzīvotāju dzīves kvalitātes aptauju datu, kā arī Eiropas Savienības un Latvijas Republikas oficiālo pamatnostādņu dzīves kvalitātes un mūžizglītības jautājumos kontentanalīze.

Mūžizglītība un pieaugušo izglītība *Lifelong learning and adult education*

Izglītība ir civilizācijas pamats un tā būtiski ietekmē indivīda dzīves kvalitāti. Arī Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes interneta vietnē sadaļas

“Sociālie procesi” apakšsadaļā “Dzīves kvalitāte” izglītība ir iekļauta galveno rādītāju skaitā. Augstāks izglītības līmenis vairumā gadījumu ir saistīts ar labākām profesionālajām izredzēm un augstākiem ienākumiem, tādējādi pozitīvi ietekmējot personas dzīves kvalitāti (Eurostat, 2019). I. Ivanova vērs uzmanību uz to, ka izglītība ne tikai veicina karjeras attīstības iespējas, bet arī ceļ cilvēku pašapziņu un kalpo par personīgās izaugsmes līdzekli (Ivanova, 2016).

Pēc Eurostat aptaujas datiem 2017. gadā 10,9 % pieaugušo vecumā no 25 – 64 gadiem bija iesaistījušies dažādās mūžizglītības (*lifelong learning*) aktivitātēs. Aktīva iesaiste mūžizglītībā cilvēkiem ar augstāko izglītību bija sastopama ievērojami biežāk nekā iedzīvotājiem ar zemāku izglītības līmeni. Saskaņā ar aptaujāto sniegtajām atbildēm liela daļa ES iedzīvotāju turpina izglīties pēc skolā vai augstākās izglītības mācību iestādēs pavadītā laika. Tā kā iespēja iekļauties darba tirgū lielā mērā ir atkarīga no iemaņām, ko cilvēki iegūst savā profesionālajā un privātajā dzīvē, mūžizglītība ir kļuvusi par nepieciešamību konkurētspējīgā darba tirgū, jo uzņēmumu un sabiedrības vajadzības nepārtraukti attīstās, kā arī attīstās un mainās izmantotās tehnoloģijas un metodes (Eurostat, 2019d).

Eurostat terminu vārdnīcā jēdzienam “mūžizglītība” tiek sniegts šāds skaidrojums: “Mūžizglītība ietver sevī visas mūžizglītības aktivitātes, kas tiek veiktas visā dzīves laikā, lai uzlabotu zināšanas, prasmes un kompetences personīgās, pilsoniskās, sociālās vai nodarbinātības perspektīvās. Mērķis mācīties ir kritiskais punkts, kas nošķir šīs aktivitātes no aktivitātēm, kas nav saistītas ar mācīšanos, piemēram, kultūras vai sporta aktivitātēm” (Eurostat, 2019b) (tulkojums mans D.S.). Savukārt, jēdziens “pieaugušo izglītība” tiek aprakstīts kā pieaugušo līdzdalība mūžizglītībā un tiek norādīts, ka pieaugušo izglītība parasti attiecas uz mācībām pēc sākotnējās izglītības beigām un ka tā ir būtiska ES mūžizglītības politikas sastāvdaļa. Tiek uzsvērts, ka piedaloties mācīšanās pasākumos, cilvēki var uzlabot savas zināšanas, prasmes un kompetences, tādējādi potenciāli uzlabojot savu karjeru, kā arī dzīves kvalitāti. Eurostat mūžizglītības statistika aptver formālu un neformālu vadītu izglītību un izglītošanu, bet neietver pašmācības aktivitātes, lai gan konceptuāli tās pieder pie mūžizglītības koncepcijas (Eurostat, 2019b).

D.Lieģeniece definē pieaugušo izglītību kā “izglītības sastāvdaļu, kas pieaugušajiem ar jebkura līmeņa iepriekš iegūtajām zināšanām piedāvā iespēju mācīties visa mūža garumā” (Lieģeniece, 2002, 25.lpp.).

Pēc M.S. Noula (Knowles) domām pieaugušo vēlme un ieinteresētība mācīties ir saistīta gan ar izpratni par to, ko nepieciešams uzzināt, gan ar orientāciju vairāk uz problēmām nekā uz mācību priekšmetiem, kā arī ar iekšēju motivāciju mācīties (Knowles, 1973).

Saskaņā ar M.S. Noula (Knowles) izveidoto andragoģijas modeli ir redzamas vērā ņemamas atšķirības pedagoģijā un andragoģijā, uzsverot, ka andragoģija turpina attīstīties arī mūsdienās (Knowles, 1980).

Andragoģija tiek definēta kā zinātne par pieaugušo izglītības procesu, tā mērķiem, organizāciju un metodēm, ņemot vērā sekojošas pieaugušo mācīšanas un mācīšanās īpatnības: pieredzi, sevis izpratni, gatavību mācīties, apgūto zināšanu tūlītēju praktisku lietojamību u.c. (Skujiņa, 2000).

I. Ivanova, aplūkojot dažādu pētnieku atziņas, ir aprakstījusi andragoģijas un pedagoģijas atšķirības, apskatot piecas svarīgas jomas – cilvēka personību, cilvēka pieredzi, izglītojamā gatavību mācīties, izglītojamā orientāciju uz mācīšanos un mācīšanās motivāciju, īpaši uzsverot pieaugušā, kurš iesaistījies izglītības procesā, pašvirzību, atbildību par izglītošanos un pašvērtējuma nozīmīgumu (Ivanova, 2016). Salīdzinājumā ar pedagoģiju, kur izglītojamiem ir neliela pieredze, andragoģijā pieaugušajiem izglītības procesa dalībniekiem ir apjoma un kvalitātes ziņā ievērojami lielāka pieredze, kura katram iesaistītajam var būt atšķirīga, līdz ar to būtiski svarīga ir dalīšanās ar pieredzi grupās. Tieši pieredze veido pieaugušo pašidentitāti. Pedagoģijā skolēni tiek virzīti no viena mācību līmeņa uz nākošo, turpretī andragoģijā pieaugušie spēj paši noteikt, kur atrodas un kur vēlētos nokļūt, bet dzīves pārmaiņas rosina iekšēju nepieciešamību mācīties, lai efektīvāk realizētu sevi kādā dzīves aspektā. Pedagoģijā mācīšanās procesā tiek apgūta konkrēta mācību viela, un tai ir pakārtoti izpildāmie uzdevumi. Turpretī andragoģijā izglītošanās ir saistīta ar dzīves vai darba situācijām nevis ar apgūstamo vielu, un uzdevumi ir saistīti ar šo situāciju atrisināšanu vai uzlabošanu. Pedagoģijā izglītojamo motivācija visbiežāk ir ārēja – labāks vērtējums, tuvinieku gaidas, iespējamās nepatīkšanas neveiksmes gadījumā. Savukārt, andragoģijā izglītojamo motivācija ir iekšēja – pašvērtība, atzinība, labāka dzīves kvalitāte, pašapziņa, pašaktualizēšanās (Ivanova, 2016).

Pieaugušo izglītības pamatā ir mijiedarbība starp izglītojamo un izglītības nodrošinātāju, un kā mijiedarbības procesam tai piemīt vairākas funkcijas, kuras ir saistītas ar pieaugušo pašrealizācijas vajadzībām:

- kompensējoša – papildina nepilnīgu vai iztrūkstošu iepriekšējo izglītību,
- adaptējoša – veido indivīda harmoniskas attiecības ar apkārtējo vidi,
- reproduktīva – vairo esošo sociāli kulturālo pieredzi,
- resocializācijas – atjauno sociālās lomas izpildei nepieciešamās spējas,
- rekreatīva funkcija – apmierina nepieciešamību pēc saturīgas brīvā laika izmantošanas (Lieģeniece, 2002).

Saskaņā ar D.A. Kolba (Kolb) un S.D. Brukfilda (Brookfield) veiktajiem pētījumiem pieaugušo mācīšanās process tiek saprasts kā kognitīvo, afektīvo, psihomotoro un sociālo procesu mijiedarbība (Kolb, 1984; Brookfield, 1986).

Dažādi autori atšķirīgi apraksta pieaugušo izglītības mērķus, taču kopējās vadlīnijas ir divas:

- uzlabot un harmonizēt cilvēka un sabiedrības dzīves kvalitāti;
- bagātināt un pilnveidot cilvēka personību, veicinot tā orientāciju uz pašizaugsmi un savas vietas atrašanu izmaiņu pilnajā pasaulē (Lieģeniece, 2002).

T. Koķe, apkopojot Eiropas valstu pieredzi, ir izdalījusi piecas nozīmīgākās mērķgrupas pieaugušo izglītībā:

- personas, kas nav apguvušas obligāto izglītību tam paredzētajā vecumā;
- personas ar nepieciešamību pilnveidot savas zināšanas un prasmes;
- personas, kuras nav darba attiecībās;
- personas, kas ieinteresētas pievērsties liberālajai un interešu izglītībai;
- pensijas vecuma cilvēki (Koķe, 1999).

Katrai mērķgrupai ir savi specifiskie izglītības mērķi, precizējot un konkretizējot tos atbilstoši katram izglītībā iesaistītajam (Lieģeniece, 2002).

M.S. Nouls (Knowles) formulē pieaugušo pedagoga darba raksturīgās iezīmes un vērš uzmanību uz pedagoga cieņpilnu attieksmi pret pieaugušo izglītības dalībniekiem un nepieciešamību attīstīt profesijai nozīmīgas personības īpašības (Knowles, 1973). Pieaugušo pedagoga loma, attieksme un nepieciešamās personības īpašības tiks apskatītas turpmāk salīdzinājumā ar mākslas terapeita kompetencēm un prasībām tā personībai.

Izglītība ir viens no pilnvērtīgas dzīves pamatiem, kas sniedz iespēju pašrealizācijai un savas dzīves mērķu un virzības noteikšanai. Mūžizglītība ietver sevī gan profesionālo, gan personības pilnveidi, aptverot indivīda visas dzīves fāzes un aspektus. Tā kā ir vērojama izglītības līmeņa un iesaistīšanās mūžizglītības aktivitātēs sasaiste pieaugušo vecumā, rodas jautājums par personu ar zemāku izglītības līmeni motivāciju savas dzīves kvalitātes saglabāšanā un celšanā, kā arī sava redzesloka paplašināšanā un dalības sabiedrības procesos palielināšana. Pēc autoru domām jautājums un izaicinājums ir par iespējām aizsniegt mazāk aktīvo, bet procentuāli lielāko sabiedrības daļu, lai veicinātu šo cilvēku interesi un vēlmi paaugstināt savas dzīves kvalitāti, iesaistoties mūžizglītības aktivitātēs.

Mākslu terapija mūžizglītībā – iespējas un izaicinājums *Arts therapies in lifelong learning – opportunities and challenge*

Mākslu terapija Latvijā tiek definēta kā veselības aprūpes joma (Mārtinsone, Mihailovs, & Vāverniece, 2010). Taču visu četru specializāciju mākslas terapeiti kā multidisciplināras komandas locekļi strādā ne tikai Latvijas veselības aprūpes iestādēs, bet arī sociālajā un izglītības jomā. Mākslu terapijas pirmsākumi ir rodami mākslā un psiholoģijas un psihoterapijas teorijās (Krevica, 2011). Vienlaikus vērā ņemamas ir mākslas pedagoģijas idejas, kuras, attīstoties 20.gs. pirmajā pusē, balstījās pieņēmumā, ka mākslinieciskā jaunrade ir personības attīstības līdzeklis, tas nozīmē, ka ir iespējams audzināt un izglīt, izmantojot mākslu (Mārtinsone u.c., 2010).

Kaut arī profesionālajā literatūrā tiek nodalītas pedagoga un mākslas terapeita lomas un intervences, tomēr, aplūkojot pieaugušo izglītību un mākslu terapiju, ir saskatāmas daudzas kopīgas iezīmes gan pedagoga un mākslas terapeita kompetencēs un nepieciešamajās personības īpašībās, gan attieksmē pret izglītībā un terapijā iesaistītajiem, gan pieaugušo izglītības un mākslu terapijas mērķos un iesaistīto vajadzību jomās. Turpmāk aplūkosim zīmīgākās no tām.

Mākslu terapijā darbs tiek veikts ar klientu/pacientu visām vajadzību jomām – kognitīvajām, psiholoģiskajām, emocionālajām un sociālajām, katrā individuālā gadījumā vēršot uzmanību uz konkrētiem mērķiem. Mākslu terapija ir radošs process, kurā mijiedarbojas terapeits, klients/pacients un māksla, bet grupā – grupas dalībnieki, māksla un terapeits. Kā iepriekš minēts, pieaugušo mācīšanās process tiek saprasts kā kognitīvo, afektīvo, psihomotoro un sociālo procesu mijiedarbība, savukārt, R. Zālīte, balstoties uz psihoterapeitu un mākslas terapeitu atzinumiem, pamato, ka radošums palīdz integrēt ķermeni, domas, emocijas un garīgumu (Zālīte, 2010a).

Līdzīgi kā pieaugušo izglītībā mākslu terapijā virsmērķis allaž ir cilvēka un sabiedrības dzīves kvalitātes uzlabošana, bet viens no mērķiem – personības pilnveide un izaugsme. Pētot dzīves kvalitātes Eiropā un Latvijā aktuālos rādītājus, ir saskatāmas paralēles ar mākslu terapijā bieži izvirzītajiem mērķiem – interpersonālā mijiedarbība un subjektīvā labizjūta, kas ietver sevī novērtējošo labizjūtu, pozitīvos un negatīvos afektus un eidemonisko labizjūtu (Eurofound, 2019).

Apskatot pieaugušo pedagoga lomu, D. Lieģeniece akcentē rēķināšanos ar pieaugušo izglītojamo vajadzībām, vēlmēm un mērķi attīstīt pieaugušo izglītības dalībnieku pašpārlicinātību, tāpat arī pedagoga un pieaugušo dalībnieku līdzvērtību mācību procesā un atbalstu sava mācīšanās procesa izpratnē ar mērķi pārvarēt tieksmes, paradumus un rīcību, kas traucē mācīties (Lieģeniece, 2002). Līdzīgi kā pieaugušo pedagoga arī mākslas terapeita kompetencēm tiek

izvirzītas augstas prasības. Mākslu terapijas pamatā ir pieņemošas un atbalstošas terapeitiskās attiecības, kurās tāpat kā pieaugušo izglītībā tiek ņemtas vērā terapijā iesaistītā vajadzības un vēlmes. Taču arī terapeita personības kvalitātei ir liela nozīme (Majore–Dūšele, 2011). Kopumā pieaugušo pedagoga un mākslas terapeita profesionālie uzdevumi ir līdzīgi – saskatīt pieaugušo izglītībā un mākslu terapijā iesaistīto vajadzības, atbalstīt individuālo pašizaugsmi, rosināt uz personības pilnveidošanos un dzīves kvalitātes uzlabošanu.

Pēc autoru domām mācīšanās izprast savus resursus ir viens no pamatelementiem veiksmīgas personības attīstībā un pilnveidē, kas nosaka indivīda dzīves kvalitāti. Arī D. Lieģeniece vērs uzmanību uz savu resursu apzināšanos nozīmību dažādos vecuma posmos mūžizglītības kontekstā (Lieģeniece, 2002). R. Zālīte norāda, ka “māksla var palīdzēt cilvēkam izzināt viņa resursus un stiprās puses, kas citādi bieži vien tā arī netiktu atklātas” (Zālīte, 2010a, 26).

Otrs no pamatelementiem veiksmīgā personības izaugsmē ir prasmju apguve, akcentējot plaša rakstura prasmes (komunikācijas un sociālās prasmes, problēmrisināšanas prasmes, domāšanas prasmes u.c.), kuras ir par pamatu jebkuru profesionālo un dzīvē nepieciešamo prasmju veidošanā (Lieģeniece, 2002). Mākslu terapijā starp dažādiem mērķiem atkarībā no konkrētā gadījuma, vides un teorētiskās orientācijas tiek strādāts, lai sekmētu sevis apzināšanos, paaugstinātu pašvērtību, veicinātu spēju uzņemties atbildību par risinājumu meklēšanu un īstenošanu, pilnveidotu sociālās un komunikācijas prasmes, apzinātu problēmas un tās risinātu, attīstītu kognitīvās iemaņas, apzinātos un paustu emocijas (Mārtinsone u.c., 2010; Upmale & Majore – Dūšele, 2011).

Profesionālajā praksē ir saskatāmi mākslu terapijas pedagoģiskie aspekti, strukturējot sesiju gaitu un izmantojot direktīvās metodes. Arī neizmantojot pedagoģiskās metodes, mākslu terapijā ir klātesošs pedagoģiskais aspekts, jo drošā terapeitiskā vidē, izmantojot mākslas metodes, tehnikas un paņēmienus, terapijā iesaistītais var mācīties saskatīt savas grūtības un mācīties risināt tās, mācīties ieraudzīt savas vajadzības un mācīties piepildīt tās, mācīties saskatīt savus resursus un mācīties izmantot tos savas dzīves kvalitātes saglabāšanai un uzlabošanai. Profesionālajā valodā mākslas terapeiti vārda “mācīt” vietā lieto frāzi “sniegt iespēju apgūt”. Pēc autoru domām šeit ir saskatāma pieaugušo pedagogu un mākslas terapeitu profesionālās darbības pamata mērķu vienotība – sniegt iespēju un atbalstīt terapijā un mūžizglītībā iesaistīto indivīdu vēlmi mācīties un pilnveidoties ikvienā no viņiem svarīgajā jomā.

Šāds varētu būt sākotnēji saskatīto iespēju mākslu terapijas pielietojumam mūžizglītībā apkopojums:

- iespēja mācīties izzināt sevi, apzināties sevi, savus resursus, vajadzības, grūtības;
- iespēja mācīties komunicēt, ieklausīties, sadzirdēt;

- iespēja mācīties paust savu viedokli, emocijas, izjūtas;
- iespēja mācīties saskatīt savu lomu ģimenē, darba vietā, sabiedrībā;
- iespēja mācīties būt radošam;
- iespēja mācīties pielāgoties un izmēģināt ko jaunu;
- iespēja mācīties mijiedarbību un vienlīdzību;
- iespēja mācīties atkal noteikt savas izvēles (iesaistītajiem no sociālā riska grupām).

Ņemot vērā, ka mākslu terapijā ir iespējams strādāt ar visām iesaistīto vajadzību jomām, mākslu terapija mūžizglītībā varētu tikt pielietota dažādām mērķgrupām dažādos izglītības posmos un vajadzību jomās.

Katrai no mākslu terapijas specializācijām varētu būt iespējams specifisks pielietojums atbilstoši mērķgrupām, izglītības posmam un programmām, kā arī vajadzību jomām:

- mūzikas terapijai – iepazīšanās, iedrošināšanās būt un izpaust sevi, emociju apzināšanās un paušana, komunikācija, uztvere;
- deju un kustību terapijai – grupas dalībnieku saliedēšana, sadarbība, iekļaušanās;
- drāmas terapijai – konkrētas situācijas izspēle, savas lomas apzināšanās un izvēle;
- vizuāli plastiskās mākslas terapijai – resursu apzināšanās, savas vietas saskatīšana, intelektualizācija.

Nepieciešamības gadījumā ikvienā no mākslu terapijas specializācijām ir iespējams strādāt ar visām iepriekš minētajām pieaugušo izglītībā iesaistīto vajadzību jomām un mērķgrupām. Tā kā Latvijā tiek attīstīta integratīvi eklektiskā mākslu terapija (Krevica, 2011), tad multimodālā pieeja pieļauj dažādu mākslas modalitāšu kombināciju, kas nozīmē, ka atbilstoši kompetencēm mākslas terapeits darbā ar terapijā iesaistītajiem var izmantot daudzveidīgas mākslas modalitātes, apvienojot, piemēram, mūziku, deju un kustību un teātra mākslu (Zālīte, 2010).

Medicīna, pedagogija un psiholoģija ir zināmā mērā nošķirtas zinātnes jomas. Taču sabiedrībā tās nav atdalāmas, jo ikviena no tām atbild par katra sabiedrības locekļa noteiktiem dzīves aspektiem. Mākslu terapijā šīs trīs zinātnes, katrs indivīds un sabiedrība atrodas ciešā mijiedarbībā, terapijā iesaistītos uztverot to veselumā un savstarpēji ietekmējošā sadarbībā. Sabiedrība ir indivīdu kopums, kur izmaiņas notiek iekšējā un ārējā mijiedarbībā.

Secinājumi Conclusions

Izglītība ir iekļauta CSP datu apkopojumā starp nozīmīgākajiem dzīves kvalitātes rādītājiem.

Mūžizglītība ietver sevī gan profesionālo, gan personības pilnveidi, aptverot indivīda visas dzīves fāzes un aspektus. Pieaugušajiem ar augstāku izglītības līmeni ir vērojams augstāks iesaistīšanās mūžizglītības aktivitātēs līmenis.

Mūžizglītības programmās Latvijā galvenokārt ir iekļauti mācību kursi, kuri sniedz iespēju apgūt jaunas profesionālās zināšanas un prasmes un pilnveidot tās, taču Latvijā īstenojamās mūžizglītības programmās maz vērības tiek veltīts pieaugušo izglītībā iesaistīto personībai, tās īpatnībām, resursiem, vajadzībām un plaša rakstura prasmju apguvei.

Mācīšanās izprast savus resursus ir viens no pamatelementiem veiksmīgas personības attīstībā un pilnveidē. Nozīmīgs elements veiksmīgā indivīda izaugsmē ir plaša rakstura prasmju apguve.

Pieaugušo izglītības un mākslu terapijas virsmērķis ir cilvēka un sabiedrības dzīves kvalitātes uzlabošana, bet viens no mērķiem – personības pilnveide un izaugsme. Mākslu terapijā bieži izvirzītie mērķi – interpersonālā mijiedarbība un subjektīvā labizjūta ir Eiropas dzīves kvalitātes aktuālo rādītāju starpā.

Pieaugušo pedagogam un mākslas terapeitam ir līdzīgi profesionālie uzdevumi – saskatīt pieaugušo izglītībā un mākslu terapijā iesaistīto vajadzības, atbalstīt individuālo pašizaugsmi, rosināt uz personības pilnveidi un dzīves kvalitātes uzlabošanu.

Pieaugušo pedagogu un mākslas terapeitu profesionālajā darbībā ir saskatāmi vienojoši pamata mērķi – sniegt iespēju un atbalstīt terapijā un mūžizglītībā iesaistīto indivīdu vēlmi mācīties un pilnveidoties ikvienā no viņiem svarīgajā jomā.

Mākslu terapijas pedagoģiskie aspekti ir saskatāmi, strukturējot sesiju gaitu un izmantojot direktīvās metodes. Mākslu terapijā ir klātesošs pedagoģiskais aspekts, jo drošā terapeitiskā vidē, izmantojot mākslas metodes, tehnikas un paņēmienus, terapijā iesaistītais var mācīties apgūt sev nepieciešamās plaša rakstura prasmes.

Katrai no mākslu terapijas specializācijām ir iespējams specifisks pielietojums atbilstoši mērķgrupām, izglītības posmam un programmām, kā arī vajadzību jomām. Ikvienā no mākslu terapijas specializācijām ir iespējams strādāt ar visām saskatītajām pieaugušo izglītībā iesaistīto vajadzību jomām un iespējamām mērķgrupām.

Medicīna, pedagogija un psiholoģija kā zinātnes jomas sabiedrībā nav atdalāmas, jo ikviens no tām atbild par katra sabiedrības locekļa noteiktiem dzīves aspektiem.

Pētījumā iegūtās atziņas un secinājumi tiks izmantoti tālākai mākslu terapijas pielietojuma mūžizglītībā iespēju izpētei.

Summary

In Latvia, education is included in the Central Statistical Bureau's data collection among the most important quality of life indicators.

Lifelong learning includes both professional and personal development, covering all phases and aspects of the individual's life. Adults with higher education levels have a higher level of involvement in lifelong learning activities.

Lifelong learning programs in Latvia mainly include training courses that provide opportunities to acquire and develop new professional knowledge and skills, but little attention is paid to the personality, characteristics, resources, needs and skills of adults involved in adult education.

Learning to understand your resources is a fundamental element in the development and improvement of a successful personality. A major element in the successful growth of the individual is the acquisition of broad skills.

The primary goal of adult education and arts therapies is to improve the quality of life of the individual and the community, but one of the goals is personal development and growth. Interpersonal interaction and subjective well-being, which are common goals in arts therapies, are among the current indicators of the quality of life in Europe.

An adult educator and an art therapist have similar professional tasks - to see the needs of those involved in adult education and arts therapy, to support individual self-development, to encourage personal development and to improve the quality of life.

There is a consensus among adult educators and arts therapists in their professional activities to provide opportunities and support for individuals in therapy and lifelong learning to learn and develop in each of their important areas.

The pedagogical aspects of arts therapies can be seen in structuring sessions and using directive methods. There is a pedagogical aspect of arts therapies because in a safe therapeutic environment, using arts methods and techniques, those involved can learn to acquire the necessary broad skills.

For each of the specialisations of arts therapies, a specific application can be made according to the target groups, the education phase and the programmes, as well as the areas of needs. In each of the specialisations of arts therapies, it is possible to work with all the identified areas of needs and potential target groups involved in adult education.

Medicine, pedagogy and psychology, as fields of science are not separable in society, since each of them is responsible for certain aspects of life of each member of society.

The information obtained in the study and conclusions will be used for further research into the possibilities of the use of arts therapy in lifelong learning.

**Literatūra
References**

- Brookfield, S.D. (1986). *Understanding and Facilitating Adult Learning*. Buckingham: Open University Press.
- Eurofound. (2019). *Subjective well-being*. Retrieved from <https://www.eurofound.europa.eu/lv/topic/subjective-well-being>
- Eurostat. (2019). *About one third*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_education#About_one_third_of_those_aged_25-64_had_a_tertiary_degree_in_2017
- Eurostat. (2019a). *Education in the context of quality of life*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_education#Education_in_the_context_of_quality_of_life
- Eurostat. (2019b). *Glossary: Lifelong learning*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Lifelong_learning
- Eurostat. (2019c). *Quality of life indicators – education*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_education
- Eurostat. (2019d). *10.9 % of those aged 25–64*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_education#C2.A0.25_of_those_aged_25-64_attended_training_in_last_4_weeks
- Ivanova, I. (2016). *Pieaugušo mācīšanās īpatnības*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/epale/lv/resource-centre/content/pieauguso-macisanas-ipatnibas>
- Knowles, M.S. (1973). *The Adult Learner: A Neglected Species*. Houston: Gulf Publishing Company.
- Knowles, M.S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: from Pedagogy to Andragogy*. (2nd ed.). New York: Cambridge Books.
- Koķe, T. (1999). *Pieaugušo izglītības attīstība: raksturīgākās iezīmes*. Rīga: SIA “Mācību apgāds NT”.
- Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Krevica, E. (2011). Psiholoģijas un psihoterapijas ietekmes mākslu terapijā. In No K. Mārtinsone (sast.), *Mākslu terapija* (76 – 105). Rīga: Raka.
- Lieģeniece, D. (2002). *Ievads andragoģijā jeb mācīšanās “būt” pieaugušo vecumā*. Rīga: Raka.
- Majore – Dūšele, I. (2011). Mākslas terapeita kompetences. In K. Mārtinsone (sast.), *Mākslu terapija* (184 – 197). Rīga: Raka.
- Mārtinsone, M., Mihailovs, I.J., & Vāverniece, I. (2010). Māksla, terapeitiskā māksla, mākslas izglītība, mākslu terapija – mākslu metodes un tehnikas profesionālajā darbībā: jēdzieni, atšķirības, atbildība. In K. Mārtinsone (sast.), *Mākslu metodes un tehnikas profesionālajā darbībā* (9 – 21). Rīga: Raka.
- Skujiņa, V. (autoru kol. vad.) (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Upmale, A., & Majore – Dūšele, I. (2011). Mākslu terapijas procesa raksturojums: integratīvi eklektiskā pieeja. In K. Mārtinsone (sast.), *Mākslu terapija* (106 –183). Rīga: Raka.
- Zālīte, R. (2010). Multimodālā pieeja. In K. Mārtinsone (sast.), *Mākslu metodes un tehnikas profesionālajā darbībā* (186 – 209). Rīga: Raka.
- Zālīte, R. (2010a). Radošais potenciāls un cilvēka resursi. In K. Mārtinsone (sast.), *Mākslu metodes un tehnikas profesionālajā darbībā* (22 – 29). Rīga: Raka.